

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Satversmes tiesas tiesnešu

Gunāra Kusiņa, Sanitas Osipovas un Inetas Ziemeles atsevišķās domas

**lietā Nr. 2014-31-01 „Par Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta
b) apakšpunkta (2012. gada 29. novembra redakcijā) atbilstību Latvijas
Republikas Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam”**

Rīgā

2015. gada 13. maijā

Civilprocesa likuma 44. pants reglamentē ar lietas vešanu saistītos izdevumus un to atlīdzināšanu. Šā likuma sākotnējā redakcijā 44. panta pirmās daļas 1. punkts noteica, ka „ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi šādos apmēros:

1) izdevumi advokāta palīdzības samaksai – to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par pieciem procentiem no prasījumu apmierinātās daļas, bet prasībās, kam nav mantiska rakstura, – ne vairāk par advokātu atlīdzības taksi”.

Saeima 2012. gada 29. novembrī pieņēma likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā”, ar kuru Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas ievaddaļu un 1. punktu izteica jaunā redakcijā:

„Ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi šādos apmēros:

1) izdevumi advokāta palīdzības samaksai:

[..]

b) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām ir mantisks raksturs un kurās prasības summa ir no 6001 lata līdz 40 000 latu, – to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 2000 latu.”.

2012. gada 29. novembrī pieņemtais likums „Grozījumi Civilprocesa likumā” stājās spēkā 2013. gada 1. janvārī. Civilprocesa likuma 44. panta 1. daļas 1. punkta b) apakšpunkts (2012. gada 29. novembra redakcijā) (turpmāk – apstrīdētā norma)

tika piemērota Pieteikuma iesniedzējam Ivo Ržepickim (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs), kurš tiesāšanos, lai aizstāvētu savas tiesības uz darba tiesisko attiecību atzīšanu, atjaunošanu darbā, darījumu atzīšanu par spēkā neesošiem un vidējās izpeļņas piedziņu, bija uzsācis 2012. gada 12. septembrī, bet pirmās instances tiesas spriedums tika pieņemts 2012. gada 26. septembrī.

Pieteikuma iesniedzējs bija lūdzis atzīt Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punktu (2012. gada 29. novembra likuma redakcijā) par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1., 91., 92. un 105. pantam, jo apstrīdētā norma ar atpakaļejošu spēku tika attiecināta uz to izdevumu atlīdzināšanu, kuri radušies pirms tās spēkā stāšanās.

Tādējādi atlīdzināmo izdevumu apmērs Pieteikuma iesniedzējam pieauga aptuveni trīsarpus reizes. Pieteikuma iesniedzējs uzskatīja, ka ar apstrīdēto normu ir aizskarta viņa tiesiskā paļāvība.

Satversmes tiesa 2015. gada 29. aprīļa spriedumā lietā Nr. 2014-31-01 (turpmāk – Spriedums) atzina Civilprocesa likuma 44. panta pirmās daļas 1. punkta b) apakšpunktu (2012. gada 29. novembra redakcijā) par atbilstošu Satversmes 1., 91., 92. un 105. pantam.

Piekrītam Spriedumā paustajiem argumentiem, kas pamato apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam un tiesvedības izbeigšanu lietā daļā par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantam.

Nepiekrītam Spriedumā paustajam par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. un 92. pantam.

Argumentējot savu viedokli, izmantosim Spriedumā lietotos saīsinājumus. Mūsu viedoklis balstīts uz šādiem argumentiem:

1. Piekrītam Sprieduma 9. punkta nobeigumā izteiktajai atziņai, ka izskatāmajā lietā visupirms jāvērtē apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam to kopsakarā. Noteiktos apstākļos valsts var būt ieinteresēta pēc iespējas ātrāk piemērot jauno regulējumu. Taču nepiekrītam tam, ka Spriedumā no Satversmes 1. panta izrietošā personas tiesiskās paļāvības principa izpratne tiesiskā valstī tiek veidota, atsaucoties uz atsevišķām Satversmes tiesas atziņām, kas izteiktas „krīzes laika” spriedumos (Sprieduma 9. punktā ir citēts Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. 2009-08-01 un

2010. gada 15. marta spriedums lietā Nr. 2009-44-01). Tie tika taisīti ar izskatāmo lietu nesalīdzināmos apstākļos, proti, lietās, kurās tika vērtēti likumdevēja steidzami pieņemti būtiski tiesību normu grozījumi, kas pēkšņi ierobežoja personu agrāk iegūtās tiesības, bet bija vitāli nepieciešami valsts ekonomikas stabilizēšanai straujas ekonomiskās lejupslīdes apstākļos.

Saeima 2012. gada 29. novembrī pieņēma likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā”. Noteiktos gadījumos pamattiesības var tikt likumīgi un pamatoti ierobežotas. Izņēmuma situācijās likumdevējs bauda plašāku rīcības brīvību nekā parasti, jo likumdevējam ir jāgādā par situācijas stabilizāciju. Savukārt izskatāmajā lietā apstrīdētā norma ir pieņemta laikā, kad nebija nepieciešamības pēc steidzamiem risinājumiem „valsts glābšanai”. Likumdevējam ikvienā gadījumā ir jāvērtē konkrētā situācija, jāizsver un jālīdzsvaro personu tiesiskā pašāvība ar iespējamo valsts ieinteresētību pēc iespējas ātrāk piemērot jauno regulējumu.

Mēs uzskatām, ka nav juridiski pamatoti izskatāmajā lietā izmantot šo personas pamattiesības vairāk ierobežojošo „krīzes laika” izpratni par personas tiesiskās pašāvības aizsardzības robežām.

2. Nepiekrītam arī Sprieduma 10. un 18.2. punktā paustajam uzskatam, ka gadījumos, kad tiek apstrīdēta procesuālo tiesību norma, likumdevējam ir plaša rīcības brīvība, bet personai nav aizsargājamas tiesiskās pašāvības uz to, ka uzsākta tiesas procesa laikā netiks mainītas šo procesu regulējošās normas, tostarp normas, kas regulē tiesāšanās izdevumus. Proti, no Sprieduma ir iespējams izsecināt, ka materiālajās tiesību normās persona bauda plašāku tiesiskās pašāvības aizsardzības standartu, nekā procesuālajās tiesībās. Šāda atšķirīgas pieejas ieviešana Satversmes tiesas judikatūrā kavētu arī no materiālajām tiesībām izrietošas tiesiskās pašāvības aizsardzību, jo persona savas tiesības aizstāv, izmantojot procesuālās tiesības.

Spriedumā uzsvērts, ka procesuālajās tiesībās likumdevējs bauda plašu rīcības brīvību, taču mēs uzskatām, ka likumdevējam, ņemot vērā civilprocesuālo tiesību specifiku, ir jārikojas ar atbilstošu rūpību, kad tas vērtē iespējamās personu pamattiesību ierobežojumus. Likumdevējam, grozot civilprocesuālās normas, ir jātur prātā Augstākās tiesas judikatūra (*sk. Augstākās tiesas Senāta 2009. gada 26. jūnija lēmumu lietā Nr. SKC-848 un 2011. gada 17. februāra rīcības sēdes lēmumu lietā Nr. SKC-923*), no kuras viennozīmīgi izriet tas, ka atbilstoši Civilprocesa likuma 3. pantam tiesvedību civillietā reglamentē procesuālo tiesību normas, kas ir spēkā

attiecīgās procesuālās darbības izdarīšanas laikā. Pēc mūsu ieskata, personu konstitucionālās tiesības un personu tiesiskā paļāvība likumdevējam jāievēro neatkarīgi no tā, vai tas pieņem materiālo vai procesuālo tiesību normu.

Apzinoties to, ka grozījumi Civilprocesa likumā, pēc vispārējā principa tiks piemēroti nekavējoties, citastarp arī tiesvedības procesos, kuri uzsākti pēc vecā regulējuma, likumdevējam būtu īpaši rūpīgi jāapsver attiecīgo grozījumu nepieciešamība un sekas.

3. Spriedumā nav pilnīgi atklāts no tiesiskas valsts principa izrietošā tiesiskās paļāvības principa saturs. Pieteikuma iesniedzējs ir vērsies Satversmes tiesā, lai aizsargātu savu tiesisko paļāvību. Satversmes tiesa savā judikatūrā ir atklājusi vairākas no Satversmes 1. panta izrietošā tiesiskās paļāvības principa izpratnes:

1) personas tiesiskā paļāvība uz jau iegūtu tiesību saglabāšanu. Tiesiskās paļāvības princips citastarp prasa aizsargāt paļāvību, kas personai radusies uz noteiktu tās tiesību saglabāšanu vai īstenošanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra spriedumu lietā Nr. 2009-08-01*);

2) personas tiesības paļauties uz noteiktu pietiekami nemainīgu tiesisko regulējumu, lai plānotu savu nākotni saskaņā ar spēkā esošajām tiesībām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta spriedumu lietā Nr. 2001-12-01*).

Protams, izskatāmajā lietā Pieteikuma iesniedzējs tiesas procesa laikā nevarēja paļauties uz kādām jau iegūtām tiesībām, tāpēc uz izskatāmo lietu nav attiecināma tiesiskās paļāvības principa pirmā izpratne, kas definēta Satversmes tiesas judikatūrā. Toties otrā izpratne, kas tāpat definēta Satversmes tiesas judikatūrā un ietver tiesiskas valsts prasību pēc tāda noteikta stabila tiesiskā regulējuma, uz kura pamata persona varētu plānot savas nākotnes darbības, neapšaubāmi ir attiecināma uz izskatāmo lietu. Proti, Pieteikuma iesniedzējs, uzsākot tiesvedību, rēķinājās ar to, ka prāvas zaudēšanas gadījumā otras puses advokātam atlīdzināmie izdevumi nepārsniegs 576,30 latus, taču atbilstoši apstrīdētajai normai no Pieteikuma iesniedzēja atbildētāja labā tika piedzīti 2000 lati (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 24. lpp.*). Skatot lietas, kurās tiesiskā situācija ir bijusi līdzīga izskatāmajā lietā analizējamai, Satversmes tiesa ir izmantojusi ne tikai tiesiskās paļāvības principu, bet arī tiesiskās stabilitātes un tiesiskās noteiktības principus, uzsverot, ka tie izriet no tiesiskās paļāvības principa (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 19. jūnija spriedumu lietā Nr. 2010-02-01*). Savukārt 2005. gada 16. decembra spriedumā lietā Nr. 2005-12-0103 Satversmes

tiesa ir piemērojusi kritērijus tiesiskās palāvības principa pārkāpumu vērtēšanai. Tie Spriedumā, analizējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantam, nav izmantoti. Arī jauni kritēriji, pēc kuriem varētu analizēt palāvību uz tiesisko stabilitāti, kas ir attiecināma uz Pieteikuma iesniedzēja prasījumu, nav definēti.

4. Pieteikuma iesniedzējs lūdz izvērtēt apstrīdētās normas satversmību nevis tādēļ, ka viņam ir pienākums atlīdzināt otrai pusei izdevumus advokāta palīdzības samaksai, vai tādēļ, ka atlīdzināmo izdevumu apmērs būtu nesamērīgi liels. No konstitucionālās sūdzības satura izriet, ka apstrīdētā norma par neatbilstošu Satversmei esot uzskatāma tādēļ, ka tā pārkāpj tiesiskās palāvības principu. Proti, Pieteikuma iesniedzējs esot palāvies uz to, ka atlīdzināmo izdevumu apmērs atbilstoši iepriekš spēkā bijušajam procesuālajam regulējumam nepārsniegs piecus procentus no prasījumu summas.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Satversmes 1. pants prasa, lai valsts, mainot normatīvo regulējumu, ievērotu saprātīgu līdzsvaru starp personas palāvību un tām interesēm, kuru nodrošināšanas labad regulējums tiek mainīts (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.2. punktu un 2010. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2009-44-01 15. punktu*).

Nedz Satversmes 1. pants, nedz 92. panta pirmais teikums neliedz likumdevējam pārskatīt atlīdzināmo izdevumu apmēru un pieņemt grozījumus civilprocesuālajās normās. Lai sasniegtu tiesiskā regulējuma mērķi, likumdevējam ir tiesības pieņemt arī tādus grozījumus, kam ir tūlītējs spēks. Tas pieļauj pieņemtā tiesiskā regulējuma iedarbības attiecināšanu arī uz tādām tiesiskajām attiecībām, kas bijušas ievadītas agrāk un tiesiskā regulējuma spēkā stāšanās laikā turpinās. Tomēr likumdevējam, pieņemot šādas procesuālās tiesību normas, ir jāvērtē to ietekmi uz jau iesāktajām tiesiskajām attiecībām un, ja nepieciešams, jāparedz saudzējoša pāreja uz jauno regulējumu. Pārejas noteikumu nepieciešamība ir atkarīga no konkrētās situācijas un balstās uz vairākiem faktoriem, tostarp uz tiesiskas valsts būtībai atbilstošu valsts pienākumu ievērot personu konstitucionālās tiesības. Tādējādi likumdevēja pienākums ir, ievērojot tiesiskās palāvības principu, taisnīgi noregulēt ar atlīdzināmo izdevumu apmēru saistītos jautājumus. Tādā veidā tiktu nodrošināts saprātīgs līdzsvars starp tiesību normu adresātu tiesisko palāvību un ar tiesiskā regulējuma grozījumiem panākto vispārējo labumu.

Arī ECT ir atzinusi, ka teorētiski likumdevējs, regulējot civiltiesību jautājumus, var pieņemt jaunas tiesību normas ar tūlītēju vai pat atpakaļejošu spēku. Tomēr tiesiskuma princips un tiesības uz taisnīgu tiesu, kuras nosaka Konvencijas 6. pants, pieļauj tikai tādu likumdevēja iejaukšanos tiesas spriešanas procesā, kurai pamatā ir acīmredzama un fundamentāla sabiedrības vajadzība. ECT ir prasījusi, lai minētā sabiedrības vajadzība tiktu pamatota, un to kā reāli pastāvošu atzinusi tikai dažās lietās (sk. *National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society and Yorkshire Building Society v. the United Kingdom*, 23 October 1997, Reports 1997-VII; *Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France [GC]*, nos. 24846/94 and 34165/96 to 34173/96, § 57, ECHR 1999-VI).

Līdz ar to no Satversmes 1. panta un 92. panta pirmā teikuma izriet likumdevēja pienākums arī procesuālo tiesību normu pieņemšanas gadījumā izvērtēt to ietekmi uz jau iesāktajām tiesiskajām attiecībām un veidot atbilstošu risinājumu, kas ir pamatots ar būtiskām sabiedrības vajadzībām.

5. Sprieduma 18. punktā, vērtējot personas tiesību ierobežojumu un sabiedrības ieguvumu jeb apsverot samērīgumu Satversmes 1. panta kontekstā, nav ņemts vērā Satversmes tiesas judikatūrā nostiprinātais kritērijs, ka tikai sabiedrībai nozīmīgu interešu aizskāruma tūlītējai novēršanai būtu dodama prioritāte salīdzinājumā ar tiesiskās paļāvības principu (sk. *Satversmes tiesas 2010. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2009-44-01 19. punktu*). Šis kritērijs ir izmantots pat „krīzes laika” spriedumos, vērtējot personas tiesību ierobežojuma samērīgumu ar sabiedrībai nozīmīgām interesēm straujas ekonomiskās lejupslīdes apstākļos. Līdz ar to Satversmes tiesa ir skaidri noteikusi, kas uzskatāms par sabiedrībai nozīmīgu interešu aizskārumu, un kā tas būtu samērojams ar personas paļāvību uz tiesisko stabilitāti. Šo samērīguma svēršanas kritēriju raksturo arī cita atziņa: „Sabiedrībai nozīmīgu interešu pārkāpuma novēršanai būtu dodama prioritāte salīdzinājumā ar tiesiskās stabilitātes principu” (sk. *Satversmes tiesas 2004. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2003-16-05 2. punktu*). Ne no lietas materiāliem, ne Sprieduma teksta neizriet, ka apstrīdētās normas tūlītējais spēks bez pārejas noteikumiem būtu pamatots ar sabiedrībai nozīmīgu interešu aizskārumu vai pārkāpuma tūlītēju novēršanu.

Mēs nepiekrītam, ka konkrētajā gadījumā tik krasa iejaukšanās tiesiskajās attiecībās ir attaisnojama.

6. No Sprieduma saprotams, ka likumdevējs par pārejas mehānismu uzskata Civilprocesa likuma 44. panta 4. un 5. daļu. Pēc mūsu ieskata, šīs normas adresāts un piemērotājs Civilprocesa likuma 44. panta ceturto un piekto daļu to redakcijas un novietojuma dēļ nevar uztvert kā pārejas noteikumus.

Likumdevējs bauda plašu rīcības brīvību pārejas noteikumu formulēšanā, taču atbilstoši ilgstoši lietotajai juridiskajai tehnikai noteikumi, kas piemērojami periodā līdz pilnīgai pārejai uz jauno regulējumu, tiek nošķirti no tiesību normām, kurām ir cits nolūks, un koncentrēti šim mērķim īpaši paredzētajā normatīvā akta iedalījuma vienībā – pārejas noteikumos. Arī 2012. gada 29. novembra likums “Grozījumi Civilprocesa likumā” paredzēja Civilprocesa likuma papildināšanu ar jauniem pārejas noteikumiem, taču neviens no tiem neattiecās uz apstrīdēto normu.

Likumdevējs ir tiesīgs izvēlēties arī citādu, nevis parasto juridisko tehniku, taču tad nepieciešams, lai normas adresātam un piemērotājam būtu saprotams, ka šāda risinājuma mērķis ir saudzējoša pāreja. Šajā gadījumā Civilprocesa likuma 44. panta ceturta un piektā daļa nedod skaidru un nepārprotamu norādi uz to, ka tā ir iecerēta kā pārejas noteikumi vai citāda saudzējoša pāreja.

Norādīto argumentu dēļ mēs uzskatām, ka apstrīdētā norma, kas pieņemta bez šajā situācijā nepieciešamās saudzējošās pārejas, neatbilst Satversmes 1. pantam un līdz ar to arī 92. pantam, jo nepamatoti aizskar personas paļāvību uz tiesisko stabilitāti.

Gunārs Kusiņš

Sanita Osipova

Ineta Ziemele